

BOOK REVIEW

Τίτλος: Vers une laïcité d'intelligence ?

L'enseignement des faits religieux comme politique publique d'éducation
depuis les années 1980 ?

(Προς μία νοήμονα εκκοσμίκευση;

Η διδασκαλία των θρησκευτικών φαινομένων ως δημόσια εκπαιδευτική
πολιτική από το 1980 και μετά)

Συγγραφέας: Philippe Gaudin

Έτος Έκδοσης: 2014

Εκδόσεις: Presses Universitaires d'Aix Marseille.

Παρουσίαση

της Έλενας Καραχοντζίτη

Το παρόν πόνημα εντάσσεται στον υπό εξέλιξη επιστημονικό τομέα εκπαιδευτικής πολιτικής που ειδικεύεται στην επανεξέταση των μηχανισμών θρησκευτικής εκπαίδευσης και στο ρόλο των τελευταίων στην κατασκευή της ευρωπαϊκής πολιτεϊότητας. Εντάσσοντας την προβληματική του σε μια ευρωπαϊκή προοπτική ο συγγραφέας εστιάζει στη γαλλική περίπτωση η οποία είναι πρωτότυπη και μοναδική σ'ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το γαλλικό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα δεν διέθετε διδασκαλία για τη θρησκεία για περισσότερο από έναν αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, η απομάκρυνση των εκκλησιαστικών φορεών από την κρατική εξουσία την επόμενη της Γαλλικής Επανάστασης, το 1789, έχει ως αποτέλεσμα την εκκοσμίκευση του κράτους και των θεσμών του, η οποία σηματοδοτεί τη θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους. Έτσι λοιπόν, σταδιακά, η θρησκεία αποδυναμώνεται στη δημόσια εκπαίδευση, με χρονικό σταθμό το 1882, όπου ο Jules Ferry καταργεί τη θρησκευτική εκπαίδευση στο Δημοτικό σχολείο. Ωστόσο, ο οριστικός χωρισμός Εκκλησίας-Κράτους γίνεται με νόμο του 1905. Από τότε και μέχρι σχετικά πρόσφατα το γαλλικό δημόσιο σχολείο δεν διαθέτει κανενός είδους θρησκευτική εκπαίδευση και το εκπαιδευτικό κοινό (εκπαιδευτικοί, μαθητές, διοικητικοί υπάλληλοι) δεν έχει δικαίωμα να κάνει φανερή τη θρησκευτική του ταυτότητα και τις πεποιθήσεις που απορρέουν από αυτή. Η παρούσα έρευνα πραγματεύεται τις προσπάθειες του γαλλικού κράτους από τη δεκαετία του 1980 να επικαιροποιήσει την αρχή της θρησκευτικής ουδετερότητας που διέπει τη δημόσια

εκπαίδευση και να εντάξει σταδιακά έναν νέο εκπαιδευτικό μηχανισμό, τη διδασκαλία του θρησκευτικού φαινομένου. Αυτή η χρονική στιγμή συμπίπτει με την παγκόσμια συγκυρία, όπου « ο θρησκευτικός παράγοντας » φαίνεται να παίρνει νέο ρόλο στα κοινωνικο-πολιτικά δρώμενα (ισλαμοποίηση του Ιρανικού κράτους από τον Χομεϊνί, εκλογή του προέδρου Ρήγκαν στις ΗΠΑ με τη στήριξη της Χριστιανικής Δεξιάς, αναζοπύρωση της ορθοδοξίας στα Βαλκάνια, συμμετοχή των θρησκευτικών κομμάτων στην πολιτική του Ισραήλ, έξαρση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, κτλ.).

Το βιβλίο αποτελείται από τρία αλληλοσυμπληρούμενα μέρη. Καλύπτουν τρεις χρονικές περιόδους, δικαιολογώντας την ιστορική διάσταση της έρευνας. Το πρώτο φέρει τον τίτλο « Η περίοδος 1980-1990, συνειδητοποίηση και προτάσεις γύρω από τη διδασκαλία των «θρησκευτικών φαινομένων». Ξεκινάει με την ανάλυση του γενικότερου ιστορικού πλαισίου μέσα από το οποίο αναδύεται το ζήτημα της διδασκαλίας των θρησκευτικών φαινομένων στη Γαλλία. Στη συνέχεια, το ζήτημα αυτό γίνεται κομβικό στο βαθμό που συσχετίζεται με το μέλλον του σχολείου και τις αντίστοιχες πολιτικές. Αυτό το γενικό ιστορικό πλαίσιο συγκροτείται από την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος και τις πολιτικές και κοινωνικές προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπο, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται κανείς το « θρησκευτικό παράγοντα » σε μια κοινωνία όπως η γαλλική που έχει αφήσει τη θρησκεία πίσω της. Αναφέρονται οι πρώτες ενέργειες των γαλλικών κυβερνήσεων να κάνουν έναν απόλογισμό της κατάστασης των σχολικών τάξεων, οι οποίες γίνονταν ολοένα και πιο πολυπολιτισμικές με αποτέλεσμα να τίθενται σε αμφισβήτηση τα θεμέλια του ουδετερόθρησκου σχολείου. Αναλύονται λοιπόν η έκθεση του Philippe Joutard, η αναφορά του Jean Lambert (η οποία δεν γνώρισε σημαντική δημοσιότητα) και τα σεμινάρια στο Λύκειο Buffon, όπως και οι δυο πρωτοβουλίες που ακολούθησαν

(το συνέδριο της Besançon και τα καλοκαιρινά πανεπιστημιακά τμήματα πάνω στο «θρησκευτικό φαινόμενο») ώστε να μπορέσει κανείς να επεξεργαστεί μια λύση για να ξεπεραστεί η αδυναμία προσαρμογής του σχολείου στη διαχείριση τόσο του θρησκευτικού στοιχείου όσο και των ευρύτερων εξελίξεων της γαλλικής κοινωνίας.

Στο δεύτερο μέρος «1996-2004. Η συγκρότηση ενός περίπλοκου θεσμικού μηχανισμού», μελετούνται οι προσπάθειες για συγκρότηση μιας εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικής με τη διδασκαλία του θρησκευτικού φαινομένου. Εδώ μελετούνται κυρίως το πως φτάσαμε στην Έκθεση Debray, η οποία και εδραίωνει την ορολογία «θρησκευτικό φαινόμενο» και το αντίστοιχο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «διδασκαλία των θρησκευτικών φαινομένων». Στη συνέχεια, εξετάζεται «η διδασκαλία των θρησκευτικών φαινομένων» μέσα από τις διάφορες θεματικές, καθώς πρόκειται για ένα μηχανισμό του οποίου η πρωτοτυπία βασίζεται στη διαθεματικότητα. Εξετάζονται επίσης οι αντιδράσεις, τόσο από τα ουδετερόθησκα δίκτυα όσο κι από τα θρησκευτικά, για να μπορέσει κανείς να κατανοήσει το βάθος των όσων διακυβεύονται. Καθώς η θεσμότητα αυτής της διδασκαλίας δικαιολογείται όχι μόνο με όρους πολιτισμικής μετάδοσης και πρόσβασης στην πολιτισμική κληρονομιά, αλλά και με όρους ανησυχίας για τη συλλογική ζωή, το ερώτημα σχετικά με τον εκπαιδευτικό ρόλο του σχολείου και της θρησκευτικής ουδετερότητάς του τίθεται σε νέες βάσεις. Έτσι, επιχειρείται μέσα από τη μελέτη αυτής της νέας ιστορικής προοπτικής, μία συζήτηση γύρω από τη σχέση που μπορεί να υπάρξει σήμερα μεταξύ εκπαίδευσης, ηθικής, θρησκειών και θρησκευτικής ουδετερότητας.

Στο τρίτο μέρος «Από το 2002 και μετά. «Το ρίζωμα και οι δυσκολίες μιας ουδετερόθησκης εκπαιδευτικής πολιτικής», η διδασκαλία του θρησκευτικού φαινομένου αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο εκπαιδευτικής πολιτικής. Το ζήτημα γύρω

από το σχολείο και το ουδετερόθρησκο κράτος είναι στην καρδιά της γαλλικής δημοκρατίας και υπό αυτό το πρίσμα αναλύονται οι προεδρικοί λόγοι του Jacques Chirac και του Nicolas Sarkozy, οι οποίοι αφορούν έμμεσα ή άμεσα το ερώτημα γύρω από τη διδασκαλία του θρησκευτικού φαινομένου στο δημόσιο σχολείο. Αντιπαραβάλλοντας τον προεδρικό λόγο του Barack Obama στο Κάιρο το 2009 (όπου η θρησκεία χρησιμοποιείται σαν παράγοντας πολιτικής συνεργασίας), ο συγγραφέας αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα της γαλλικής πολιτικής σχετικά με τη θρησκεία και το θρησκευτικό φαινόμενο. Αυτή δεν είναι άλλη από την ευημερία της συλλογικής ζωής. Ποιές είναι λοιπόν οι δυσκολίες αλλά και η επιτυχία αυτής της εκπαιδευτικής πολιτικής; Μέσα από μια ευρωπαϊκή προοπτική του συγκεκριμένου ζητήματος, η Γαλλία παρουσιάζεται τελικά ως διαφορετική ή έχοντας καθυστέρηση σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες; Αυτή η ερώτηση τίθεται, καθώς η Ε.Ε ακολουθεί μια ενιαία πολιτική και υπάρχει μια κοινή τάση για ευρωπαϊκή εκκοσμίκευση, αλλά και κοινές προκλήσεις που πρέπει ν'αντιμετωπίσουν οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και τα εκπαιδευτικά συστήματα. Οι ομοιότητες δεν αποκλείουν τις διαφορές και η μοναδικότητα της γαλλικής επιλογής σχετικά με τη διδασκαλία των θρησκευτικών φαινομένων γίνεται καλύτερα κατανοητή μέσα από τη μελέτη του ευρωπαϊκού πλαισίου. Ωστόσο, αναφέρονται οι δυσκολίες στην οργάνωση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών στη Γαλλία είτε αυτό αφορά στην αρχική είτε στη δια βίου εκπαίδευση.

Η διαχείριση του θρησκευτικού παράγοντα στο σχολικό χώρο είναι λοιπόν, ένας σχετικά νέος τομέας, που γνωρίζει άνθιση στον ευρωπαϊκό χώρο λόγω της αυξανόμενης πολυπολιτισμικότητας των σχολικών τάξεων και της επιστροφής της θρησκείας στη «δημόσια σφαίρα». Ωστόσο, η μελέτη της αντίστοιχης θεματικής στο χώρο του Πανεπιστημίου μοιάζει να είναι ακόμα αδύναμη. Η έξαρση του θρησκευτικού

φανατισμού στη Γαλλία, και στον ευρωπαϊκό χώρο γενικότερα, και η ολοένα αυξανόμενη πολιτισμική ετερότητα λόγω της άφιξης των προσφυγικών ρευμάτων από τις χώρες της Μέσης Ανατολής δημιουργούν την ανάγκη αλλά και τις συνθήκες για την εξέταση της διαχείρισης των θρησκευτικών ταυτοτήτων και φαινομένων και στο χώρο του πανεπιστημίου. Η μελέτη λοιπόν της υπό παρουσίαση έρευνας, δίνει προοπτικές και απαντήσεις σχετικά με τη διαχείριση του συγκεκριμένου ερευνητικού ενδιαφέροντος. Παρουσιάζοντας το πώς το γαλλικό κράτος κατάφερε να προσαρμόσει την κοινωνική αναγκαιότητα στη νομοθετική του βάση και στο εκπαιδευτικό του σύστημα, οι σχεδιαστές εκπαιδευτικής πολιτικής μπορούν να εμπνευστούν για την ανάλυση αντίστοιχων φαινομένων και την επεξεργασία πολιτικών.

Καραχοντζίτη Έλενα

Διδάκτορας Πανεπιστημίου Πατρών /Université deParis8